

WAT IS HET VOWB ?

Het *Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk* (VOWB) is een samenwerkingsverband van wetenschappelijke bibliotheken, documentatiecentra en andere instanties die bij het wetenschappelijk bibliotheekwerk in Vlaanderen betrokken zijn. Het is de opvolger van de in 1984 opgerichte *Werkgroep Wetenschappelijke Bibliotheken* die binnen de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) ontstond. Hiermee kwamen de Vlaamse universiteiten tegemoet aan de nieuwe staatsstructuur waarin onderwijs (volledig) en wetenschapsbeoefening (gedeeltelijk) niet langer federale bevoegdheden waren maar gemeenschapsmaterie werden. De Vlaamse overheid, die nu voor de financiering van de Werkgroep instond, drong aan op een meer geïntegreerde aanpak van het wetenschappelijk bibliotheekwerk door samenwerking met andere bibliotheektypes aan te moedigen. In 1992 vormde de werkgroep zich om tot een vzw, met zetel en secretariaat in Leuven.

Het VOWB behartigt de belangen van de Vlaamse wetenschappelijke bibliotheken en documentatiecentra. Het fungeert als een overlegplatform, kennis- en informatiecentrum en aanspreekpunt. De doelgroep omvat universiteits- en hogeschoolbibliotheken, wetenschappelijke onderzoekscentra, maar ook bibliotheken en documentatiecentra van bedrijven en van de overheid.

ELEKTRON

Gedurende de eerste jaren lag de klemtoon bij VOWB op studiewerk. Daarnaast werden concrete projecten ondersteund en uitgewerkt. Zo ging in 1999 het *Elektronproject* van start. Het betrof een plan dat voorzag in de uitbouw van een Vlaams netwerk voor elektronische informatieverstrekking door 'gemeenschappelijke beschikbaarstelling van elektronische secundaire informatie'. Via een overheidsdotatie werd aan consortiumvorming gedaan voor de aankoop van referentiedatabanken ten behoeve van universiteiten, hogescholen en wetenschappelijke instellingen van de Vlaamse overheid. Vanaf 2001 werd het pakket uitgebreid met full text gegevensbanken. Aanschaf en facturatie geschieden via het Vlaams Ministerie van Onderwijs dat hiervoor een jaarlijks budget van circa 2 miljoen euro ter beschikking stelde.

SITUATIESCHETS

Uit het voorgaande blijkt hoe VOWB zich beweegt in een complex veld dat zich kenmerkt door versnipperde bestuurlijke en organisatorische verbanden.

Eind 2003 onderging de vzw een ingrijpende verandering. De Elektrondotatie voor de aanschaf van elektronische databanken via consortiaaankoop werd niet langer door de overheid beheerd, maar via een afgesproken verdeelsleutel (BOF) rechtstreeks aan de deelnemende instellingen toegewezen. Mede hierdoor werd besloten om het Elektron-luik in een aparte BTW-plichtige vzw onder te brengen. Middels een protocol tussen beide vzw's werd overeengekomen dat het VOWB-secretariaat, dat begin 2004 uit slechts 1,2 fulltime medewerkers bestond - de coördinator en een deeltijds administratief medewerker - de organisatorische, administratieve en boekhoudkundige afhandeling van beide vzw's op zich zou nemen. In de loop van 2005 werd overgegaan tot een personeelsuitbreiding die enerzijds secretariaatsondersteunende taken, en anderzijds de uitwerking en opvolging van specifieke VOWB-projecten toebedeeld kreeg.

WAT WIL HET VOWB ?

De voornaamste strategische doelstellingen van VOWB zijn:

1. **rechtstreekse toegang bieden tot wetenschappelijke informatie** dankzij zijn knowhow in het professioneel onderhandelen van licenties en expertise inzake consortiumvorming.
2. **fungeren als informatiekanaal en ondersteunend orgaan voor nieuwe ontwikkelingen**. VOWB is een transparante, permanente en overzichtelijke filter van relevante en sectorgerelateerde info en zorgt voor opvolging en ondersteuning van lopende nationale en internationale projecten.
3. **een referentiekader inzake statistieken en archivering bieden** via benchmarking van statistieken en performantie-indicatoren als beleidsinstrument, opdat een depotservice op Vlaams niveau met grotere efficiëntie vorm kan krijgen en e-producten correct geëvalueerd kunnen worden.

OPERATIONELE DOELSTELLINGEN EN ACTIEPLANNEN

1 Informatieverstrekking en –verspreiding en directe participatie via overleg, samenwerking en opleiding

1.1 **ACTIEPLAN Internationalisering [2007-2011]**: VOWB implementeert de in binnen- en buitenland opgedane ervaring concreet via:

- het **organiseren en opzetten van studiedagen** (al dan niet in samenwerking met andere partners) ter bevordering van diverse deskundigheden bij universiteits- en hogeschoolbibliotheken;
- **doorstroming van informatie** - rechtstreeks in de vorm van een presentatie of rapport, of onrechtstreeks via mededelingen op de ledenpagina's van de website - **en belangenverdediging d.m.v.:**
 - **lidmaatschap van internationale professionele organisaties**, waaronder SPARC, EBLIDA, VVBAD vzw en VSDC. Nieuw lidmaatschap bij LIBER en COUNTER worden overwogen.
 - het **bijwonen van conferenties** als E-ICOLC, OAI4, Scholarly Communication e.a.
 - het **volgen van opleidings- en studiedagen**, en **deelname aan professionele platformen** zoals Stuurgroep e-onderzoek van het kabinet van de Vlaams minister van economie, EBLIDA-werkgroep inzake copyright, SPARC, Belnet, Felnet, DRIVER sectie België o.l.v UGent, WDI-sectie van de VVBAD vzw, SURF en Divith.

1.2 **ACTIEPLAN digitaal archief [2008-2011]**: VOWB draagt bij tot de concretisering van de beheersovereenkomst van de openbare omroep inzake het gebruik van het digitaal archief (DIVA) en streaming ten behoeve van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek door:

- te ***participeren aan de gesprekken tussen de omroepspelers en cultuur*** (naast o.m IAK, VVBAD en VCOB). Via deze samenwerkingsverbanden kunnen specifieke bekommernissen van VOWB - al dan niet gedeeltelijk - verankerd worden in de beheersovereenkomst.
- via een werkgroep Streaming te ***komen tot een Top-100 van het meest gebruikte AV-materiaal*** waarmee na evaluatie kan onderhandeld worden voor een gebruikslicentie met de openbare omroep voor een Vlaams consortium.
- te ***onderhandelen over gebruikslicentie voor buitenlands streaming materiaal*** (BBC, NIBG,...) met de bedongen VRT-licentie als mogelijke pasmunt.

1.3 **ACTIEPLAN externe communicatie over VOWB [2007-2011]**: Dit plan heeft betrekking op wederkerige disseminatie van de kennis over de vereniging en de e-publishing wereld in het algemeen. VOWB bewerkstelligt dit via:

- het verzorgen van ***lezingen over de werking*** van VOWB;
- het ***opvolgen van het OA-verhaal*** via SPARC en hun initiatieven, ICOLC, LIBER en deelname in OAI-PMH gespreksfora;
- het ***verzorgen van publicaties in binnen- en buitenlandse tijdschriften***;
- ***bewustmaking*** van het 'prijkaartje' dat aan elektronische informatie verbonden is, versus nieuwe vormen van Scholarly Communication. (cf. en verdere 'ondersteuning van wetenschappers/eindgebruikers');
- externe communicatie door gebruik van ***elektronische nieuwsbrieven***;
- de publicatie van een ***folder*** die de werking van de vzw toelicht.

2 Duurzame toegang tot wetenschappelijke informatie nastreven en schaalvergroting ervan bereiken door vorming van (nationale) consortia.

2.1 Het VOWB garandeert en bevordert toegang tot wetenschappelijke informatie via **consortiumvorming [2007-2011]**. Voor de eigen VOWB-consortia stelt de vereniging haar knowhow in het onderhandelen ter beschikking, terwijl de administratieve afhandeling op niveau van de eigen instelling gebeurt. VOWB zet zijn expertise ook in om toetreding van andere instellingen (musea, medische diensten voor EBM, kleinere onderzoekscentra in life sciences, vakgerichte onderzoeksinstellingen zoals SKN e.a.) te bevorderen. Wie interesse heeft in het vormen van consortia dient te worden samengebracht op (inter-)nationaal niveau, verticaal per discipline, per product- of informatieleverancier, en zo verder. Toegang tot wetenschappelijke info moet immers beschouwd worden als een basisrecht voor iedere onderzoeker/student. Naar analogie met de in november 2007 geformuleerde EU-aanbevelingen dient dan ook extra aandacht te worden besteed aan het versterken van (nationale) strategieën en structuren om permanente toegang en verspreiding van wetenschappelijke informatie te garanderen en betaalbaar te houden.

Concreet betekent dit dat VOWB:

- *onderhandelt met uitgevers in naam van de leden;*
- *prioriteitenlijsten* uitstuurt, verwerkt en evalueert voor af te nemen producten;
- een '*cartografie*' van *Vlaamse en Belgische consortia* opmaakt;
- actief *contacten onderhoudt en desgewenst onderhandelt met andere licentiediensten* w.o. zusterorganisatie BICfB en het Nederlandse UKB;
- in het kader van het eerder vermelde e-onderzoek *participeert aan het debat over de (financiële) mogelijkheid van nationale licenties;*
- een *folder* opstelt voor nieuw aan te trekken leden en andere belangstellenden;
- *trainingsdagen met uitgevers* organiseert;
- onderzoek verricht om het gebruik van refund mechanismen inzake btw op elektronische producten te promoten;
- speciale aandacht besteedt aan de e-archiving / backfile problematiek

2.2 VOWB stelt **eigen licenties en een checklist voor consortialicenties ter beschikking [2007-2008]**. De rigide bepalingen die uitgevers via hun gebruikslicenties aan bibliotheken opleggen inzake copyright, eeuwigdurende archiefrechten, annulaties, prijszetting en titelkeuze maken het pro-actief overwegen van businessmodellen en licentiebepalingen wenselijk. Hiertoe werkt VOWB, naar analogie van buitenlandse zusterorganisaties zoals JISC en UKB, een eigen (juridisch goedgekeurde) modellicentie uit en om voor te leggen bij nieuw te voeren onderhandelingen met uitgevers. Dit moet ons in staat stellen de overeenkomsten helder, overzichtelijk en institutioneel vlotter raadpleegbaar te maken.

- 2.3 VOWB biedt **ondersteuning aan gebruikers van elektronische wetenschappelijke bronnen** [2008]. Informatie kan leiden tot kennis. De kortste of beste weg daartoe is niet noodzakelijk Google (Scholar). Google heeft veel gewijzigd aan de impact van onze bibliotheek als instelling, maar nog meer aan de methodiek van de hedendaagse studenten en onderzoekers. Zijn de portalen en instrumenten die wij aankopen echt zo efficiënt?

De eindgebruiker dient voldoende geïnformeerd en begeleid te worden. VOWB:

- doet *onderzoek naar de heuristiek van de gebruiker* van databanken en tijdschriften via een grootschalige enquête;
- maakt een *flyer met korte en krachtige duiding* waar OA en OAI voor staan.

- 2.4 VOWB communiceert de **technologische vernieuwingen in het professionele bibliotheek- en informatielandschap** en wenst daarbij meer actuele bibliotheekgerichte wetenschappelijke info te verspreiden via zijn website. Hierbij wordt gedacht aan informatie m.b.t licentiemateries, Open Access, Open Archives Initiative, copyright versus auteursrecht, streaming video, metadata en ELO-platformen. Via een elektronische nieuwsbrief, weblog of RSS-toepassingen kan deze informatie breed verspreid worden [2007-2011].

- 2.5 Overall in Europa worden initiatieven en projecten opgestart om het **gebruik van streaming media in onderwijs en onderzoek te stimuleren en te faciliteren**. VOWB creëerde in 2006 een e-ruimte bedoeld als discussieforum en werkplek voor het uitwisselen van kennis en informatie, en inventariseerde het meest gebruikt / gevraagd / relevant videomateriaal bij de Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs. De VOWB-doelstellingen op het vlak van streaming zijn:

- op korte termijn de gebruiksrechten van VRT-beeldmateriaal regelen.
- onderhandelen met NIBG en SURF om de gebruiksrechten voor het Academia-aanbod in Vlaanderen te realiseren [2007-2008].

- 2.6 **Onderzoek naar en opvolging van auteursrechtelijke materie**. De gestage ontwikkelingen in het wetenschappelijk informatieveld en de maatschappij hebben invloed op de definiëring van bezit van (digitale) informatie. Om te komen tot een zo groot mogelijke beschikbaarheid van wetenschappelijke informatie werkt VOWB een netwerk van dienstverlening uit op het vlak van copyright en auteursrecht ten behoeve van haar leden en stelt dit beschikbaar via de (afgeschermd) website die zo als referentiekader gebruikt kan worden. VOWB fungeert dan als een soort van filter die relevante informatie betreffende de implementatie van de Europese richtlijn in de Belgische wetgeving opvolgt en communiceert.

Dit betekent concreet:

- voor de leden een *constant geactualiseerde licentie-afpunlijst beschikbaar maken*, mogelijk in samenspraak met een professionele juridische instantie [2007];
- een *diepgaande FAQ-lijst op de VOWB-website uitwerken* die informeert en indien nodig doorverwijst (een "wat zit bij wie"-consultancy) [2007-2008];
- *actief participeren in de EBLIDA copyright werkgroep*.

3 Beleidsmatige coördinatie en samenwerking op het gebied van statistieken en depot

- 3.1 **Beheer van wetenschappelijke informatie ondersteunen**. VOWB verzamelt en publiceert de gebruikscijfers van via Elektron en eigen financiering in consortium aangekochte databanken. De verzamelde gegevens bevatten een schat aan waardevolle informatie (gebruik over verschillende opeenvolgende jaren, prijs per download per student, ...) die kan aangewend worden om de economische rentabiliteit en nuttigheidsgraad van de verschillende in consortium aangekochte producten te onderzoeken. Op deze wijze kan VOWB bijdragen aan een beter beheer van de bibliotheekbudgetten.

Om dit te realiseren zal VOWB een *benchmarking-onderzoek* starten aan de hand van de LibEcongegevens. VOWB volgt daarbij het model van wat het Britse SCONUL realiseert op het vlak van statistiek en trendanalyse. Eerst dienen in de LibEcongegevens waardevolle indicatoren te worden bepaald die tot relevante info voor de leden leiden en die gebruikt kunnen worden als beleidsinstrument **[2009-2011]**.

- 3.2 **Gezamenlijke Vlaamse depotservice**. Wetenschappelijke instellingen kampen met plaatsgebrek voor wat betreft de opslag van gedrukt materiaal (vooral tijdschriften). Wieden in de collecties zou een oplossing bieden. Om dit gestructureerd te laten verlopen is een goede coördinatie nodig. Zo moet ten minste één exemplaar bewaard blijven en de dienstverlening verzekerd blijven. Het gaat dus niet om de oprichting van een gebouw, maar om een globale aanpak voor een weliswaar gedistribueerde gemeenschappelijke depotservice. De collecties van de biomedische wetenschappen zijn het voorwerp van een pilootproject. Alfawetenschappen, die overwegend erfgoedcollecties zijn, komen hierbij niet aan bod.

VOWB stelt een werkgroep samen met vertegenwoordigers van de verschillende instellingen die:

- concrete afspraken maken over de aanpak **[begin 2007]**;
- Deze afspraken ter goedkeuring voorleggen aan de verschillende instellingsbesturen en andere betrokkenen;
- een deselectie van mogelijke bewaartitels uitvoeren via ANTILOPE en een eerste evaluatie opmaken **[eind 2007-begin 2008]**.
- de geselecteerde titels die zeker bewaard gaan worden op een evenwichtige manier over de depotbibliotheken verdelen

3.3 Archivering en metadata/standaarden

Archivering. Met archivering in het kader van elektronische informatie wordt bedoeld: de voortgezette toegang ('continued access') tot aangekocht materiaal na het stopzetten van de licentieovereenkomst. Voor deze blijvende toegang ziet VOWB er op toe dat de nodige voorwaarden opgenomen worden in de afgesloten licenties (zie boven en verder). Anderzijds wil VOWB inspelen op de ontwikkelingen binnen de bibliotheekgemeenschap (o.a. J-Stor, Art-Stor e.a.) en wil ze nieuwe initiatieven opvolgen.

Metadata/Standaarden. Onderlinge afstemming en afspraken inzake de standaardisatie van metadata spelen een cruciale rol in het simultaan doorzoekbaar maken van e-documenten zeker in functie van het repository verhaal, nu ook nationaal vorm gegeven in het eerder vermelde DRIVER.

VOWB wenst hierin actief te participeren door:

- te onderhandelen met aanbieders van elektronische (wetenschappelijke) informatie;
- het Vlaamse e-depot (eDavid) maar ook dat van de Nederlandse KB en JISC te benaderen met het oog op samenwerking;
- de mogelijkheden te onderzoeken voor het *opstarten van een werkgroep uniformisering en integratie*. Daarbij moet worden gezocht naar aansluiting bij reeds toegepaste standaarden (cfr. Nereus, Unicat, VLIZ ...) zowel op nationaal als internationaal vlak (DARE, Academia).

Alfabetische lijst van gebruikte acroniemen en afkortingen

- Antilope (Antwerpse Inventaris van Lopende Tijdschriften >> Collectieve catalogus tijdschriften in Belgische wetenschappelijke bibliotheken)
- BBC (British Broadcasting Corporation)
- Belnet (Belgisch nationaal onderzoeksnetwerk)
- CMS (Content Management System)
- COUNTER (Counting Online Usage of NeTworked Electronic Resources)
- Dare (Digital Academic Repositories)
- DIVA (Digitaal VRT-Archief)
- DRIVER (Digital Repository Infrastructure Vision for European Research)
- EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations)
- eDAVID (expertisecentrum DAVID)
- E-ICOLC (European Coalition of Library Consortia)
- Elektron vzw (Wetenschappelijke Elektronische Bibliotheken)
- ELO (Elektronische Leeromgeving)
- Felnet (Flanders Environmental Library Network)
- IAK (Initiatief Audiovisuele Kunsten)

- ICOLC (Coalition of Library Consortia)
- JISC (Joint Information Systems Committee)
- J-Stor (Journal Storage: the Scholarly Journal Archive)
- KB (Koninklijke Bibliotheek: Nationale Bibliotheek van Nederland)
- LibEcon (Library Economics – an EU funded research project)
- LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche)
- NIBG (Nationaal Instituut voor Beeld en Geluid Nederland)
- OAI4 (Open Archives Initiative 4: the CERN workshop on Innovations in Scholarly Communication)
- OAI-PMH (Open Archives Initiative - Protocol for Metadata Harvesting)
- RSS (Really Simple Syndication)
- SCONUL (Society of College, National and University Libraries)
- SPARC (Scholarly Publishing & Academic Resources Coalition)
- UGent (Universiteit Gent)
- Unicat (Belgian Virtual Union Catalogue)
- VCOB vzw (Vlaams Centrum voor Openbare Bibliotheken)
- VLIR (Vlaamse Interuniversitaire Raad)
- VLIZ (Vlaams Instituut voor de Zee)
- VOWB vzw (Vlaams Overlegorgaan inzake Wetenschappelijk Bibliotheekwerk)
- VRT (Vlaamse Radio en Televisie)
- VSDC (Vlaams Studie- en Documentatiecentrum voor vzw's)
- VVBAD vzw (Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen)
- WDI (sectie Wetenschappelijke en Documentaire Informatie van VVBAD)